

Prof. dr Vojin Pilipović^{1*}
Prof. dr Milan Daničić^{}**

UDC 351.74/.76
Stručni rad
Primljen: 31. 03. 2017.
Odobren: 21.04.2017.

TELOHRANITELJ, NOV STATUSNI SIMBOL – profesionalni izazov

SAŽETAK: U radu se obrađuju zakonski osnovi, potrebna znanja i veštine, način obavljanja poslova telohranitelja, kao i etički principi i standardi u obavljanju poslova. Industrijalizacija privatne bezbednosti je nezaustavljiv proces i sve više zaživljava i u Srbiji. Nakon više od dve decenije ova značajna oblast privatnog sektora bezbednosti je potpunije regulisana Zakonom o detektivskoj delatnosti i Zakonom o privatnom obezbeđenju. Fizičko-tehnička zaštita lica i imovine na tržištu bezbednosnih usluga zahteva primenu savremenih procedura i visoke standarde. Reforma sistema bezbednosti u Republici Srbiji zahteva brže reagovanje države i celokupnog društva, kao i visok stepen profesionalizacije. Sektor privatne bezbednosti je relativno novijeg datuma i neophodno je u sagledavanju njegove efikasnosti pristupiti sa šireg normativnog, bezbednosnog, ekonomskog, socijalnog, etičkog, kulturološkog i drugih aspekata. Telohranitelji, kako državni, tako i privatni (službenici obezbeđenja), moraju biti osposobljeni da primenjuju operativno-stručna znanja i veštine, da reaguju brzo i energično, da koriste opremu i druga sredstva visoke tehnologije, a za pojedine poslove moraju posedovati i specijalizovana znanja na nivou profesionalnog policajca.

KLJUČNE REČI: regulativa, poslovi telohranitelja, vrline telohranitelja, znanja i veštine, standardi.

¹ * vanredni profesor, Univerzitet Union, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad; vpilipovic@useens.net

^{**} vanredni profesor, Univerzitet Union, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad; danicic.milan@fbzbl.net

Uvodne napomene

Procesi privatizacije bezbednosnih usluga u razvijenim zemljama sveta su globalnog karaktera. Isto tako, u sektoru privatne bezbednosti, koji je još u procesu tranzicije u Republici Srbiji, i nakon tri godine od donošenja dva zakona², priroda i karakter ovih poslova zahtevali su da se podzakonskim aktima ova oblast brže i potpunije uredi. Postojeća zakonska rešenja u nekim zemljama bivšeg socijalističkog bloka još nisu u skladu sa promenama vlasništva nad bivšom društvenom (državnom) ili privatnom imovinom pa u praksi nisu potpuno sprovodljiva. Neophodno je prevazići postojeća shvatanja da samo država ima pravo da uređuje oblast bezbednosti. Time bi se smanjile postojeće, delimično opravdane sumnje u sposobnost privatnog sektora bezbednosti da može dati značajan doprinos u borbi protiv narastajućeg kriminala sa elementima nasilja, kao i opasnosti od terorizma koji poprima globalne razmere. U nerazvijenim zemljama situacija je još složenija jer postoje brojne teškoće političke i ekonomske prirode, a posebno je značajna pravna nesigurnost i nepostojanje određenog stepena bezbednosti lične i privatne imovine građana (Minnaar, 2005: 41).

Ako se sagledaju praksa i iskustva u najvećem broju zemalja Evropske unije, kao i u drugim najrazvijenijim zemljama sveta, vidimo da je oblast zaštite lične bezbednosti građana i njihove imovine dobro uređena a obim usluga koje pružaju privatni detektivi, telohranitelji (zaštitari, službenici obezbeđenja) ili privatne bezbednosne kompanije (agencije) mnogo veći nego u ostalim zemljama. Postoje brojna pozitivna shvatanja da privatni sektor bezbednosti korisnicima usluga daje adekvatnu zaštitu tj. realne mogućnosti zaštite ličnih prava i bezbednosti imovine. Ima i drugih shvatanja, prema kojima je reč o nejednakosti pred zakonom da se poslovi bezbednosti sve više obavljaju na komercijalnoj osnovi tako da se mogu dovesti u pitanje i neke demokratske tekovine, odnosno da je bezbednost privatne imovine garantovana samo onima koji imaju dovoljno novca da to plate. Pored toga, mora se imati

² Zakonom o detektivskoj delatnosti i Zakonom o privatnom obezbeđenju „Službeni glasnik RS“, broj 104/2013 detaljnije su regulisani rad pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica, uslovi za licenciranje, način vršenja poslova, ovlašćenja i ostvarivanje nadzora i kontrole nad njihovim radom.

u vidu da bezbednost građana i njihove imovine nije samo privatni, već i javni interes, bez obzira da li to obavljaju profesionalni tj. državni ili privatni subjekti. Ključni proces u tradicionalnom shvatanju bezbednosti je razdvajanje funkcija „pokrovitelja“ bezbednosti (država) na državni i privatni sektor, kao i zadovoljavanje sve većih potreba subjekata (građana) u oblasti privatne bezbednosti. Iako se ta nova bezbednosna paradigma u savremenoj teoriji i praksi naziva privatizacija poslova bezbednosti ispravnije bi bilo govoriti o multilateralizaciji tih poslova (Kešetović, 2007).

Zbog svega navedenog, potrebno je dobro organizovanje u ovom sektoru bezbednosti, definisanje i usklađivanje standarda u postupanju svih davalaca usluga. U opštem je interesu da svi davaoci usluga primenjuju evropske standarde i obavljaju poslove privatnog obezbeđenja na visoko profesionalnom nivou. Takođe, jasno utvrđivanje statusa, prava i dužnosti pripadnika privatnog obezbeđenja (pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica), kao i propisivanje etičkih normi i ponašanja, odgovornosti i osposobljenosti pripadnika ove profesije na dugočnom planu može dati odgovarajuće rezultate, odnosno efekte kako bi se interes sektora u oblasti privatne bezbednosti potvrdio i kao javni interes.

1. Pojam i uloga telohranitelja

Termin telohranitelj pojavljuje se u izvorima najstarijih naroda i njihovih državnih zajednica. Ne može se, međutim, sa potpunom sigurnošću tvrditi da li je sama reč nastala i izvorno zabeležena u tim najstarijim dokumentima ili je u pitanju slobodan izbor prevodilaca. Zbog toga je danas teško da skiciramo genezu (razvoj) „prelaska“ određenih dokumenata i istorijskih spisa iz jednog jezika u drugi i u kakvom su obliku i sa kojim terminološkim odrednicama došli do današnjih dana (Daničić, Pilipović, 2013: 31). Posmatrano lingvistički, reč telohranitelj označava složenicu sastavljenu od prostog spajanja reči telo i hraniti. Pripisivanje neadekvatnosti reči telohranitelj za označavanje lica koje fizički štiti ličnost, pre svega, telo proizilazi iz zaboravljenog značenja staroslovenske reči hraniti (*hranjiti*). Ova reč je u staroslovenskom jeziku imala skoro bukvalno značenje kada je ljudsko telo u pitanju. Prvo značenje bi bilo hraniti, uzimati (davati) hranu da bi telo (organizam) bilo zdravo i funkcionalno a drugo značenje je čuvati, sačuvati, paziti.

Izraz telohranitelj je u poslednjoj deceniji poprimio značenje o kom se ne govori uvek afirmativno. Razlog je što se naglo povećao broj telohranitelja u Srbiji tako da su ih za ličnu zaštitu angažovali razni poslovni ljudi, kontroverzni biznismeni, estradne zvezde i druge javne ličnosti a bilo je i nosilaca državnih funkcija.

U današnjim uslovima, a imajući u vidu pozitivnu zakonsku regulativu, pod pojmom telohranitelj ili lični pratilac, odnosno službenik obezbeđenja³ treba podrazumevati visokoobučenog profesionalca koji je osposobljen da odgovori na sve zahteve koji se od njega očekuju. To su, pre svega, bezbednost, zaštita života i materijalnih vrednosti, šticećenih lica, kao i lična bezbednost članova njihovih porodica (Daničić, Pilipović, 2013: 30). Obavljanje poslova fizičke zaštite je vrlo specifičan i kompleksan posao koji od telohranitelja zahteva poznavanje raznovrsnih veština i sposobnosti jer on ne treba da istiche ni sebe ni osobu koju bezbednosno štiti, a ako to mora onda to čini diskretno kako bi šticećena osoba bila sigurna u svoju bezbednost.

Dakle, možemo konstatovati da je osnovna uloga telohranitelja neposredna fizička (telesna) zaštita određene ličnosti pod kojom se podrazumeva skup mera i radnji koje se preduzimaju radi sprečavanja svakog pokušaja ugrožavanja njihove lične bezbednosti. Neposrednu zaštitu telohranitelj vrši u svim prilikama: kada se šticećena ličnost kreće peške, automobilom ili drugim prevoznim sredstvom, kada boravi u određenim objektima, prilikom raznih putovanja u zemlji ili inostranstvu ili prilikom prisustvovanja određenim svečanostima, političkim skupovima, javnim manifestacijama, za vreme lova, na privatnim proslavama itd. (Pajković, 2003: 112). Za razliku od tzv. „državnih“ telohranitelja⁴,

³ Službenik obezbeđenja je fizičko lice, oba pola, koje vrši poslove privatnog obezbeđenja (Zakon o privatnom obezbeđenju, čl. 2, st. 1, tač. 8). Službenik obezbeđenja je ovlašćen da: *proveri identitet lica, pregleda lice i vozilo, zabrani pristup u objekat, naredi da se lice udalji, upozori lice, privremeno zadrži lice*, kao i da *upotrebi sredstva prinude*. Sva ovlašćenja može da primeni neposredno na objektu koji obezbeđuje ili da odbije napad od sebe i od lica koje obezbeđuje. U ovom radu ćemo i dalje koristiti izraz telohranitelj, odnosno pratilac s obzirom da je u dugoj istoriji, kao i u bezbednosnoj terminologiji u većini zemalja ili privatnih bezbednosnih kompanija (agencija) još uvek u širokoj upotrebi.

⁴ Pod pojmom državni telohranitelj podrazumevamo dobro obučene pripadnike policijskih jedinica koji su angažovani u zaštiti određenih ličnosti (predsednik republike, predsednik vlade, određeni ministri i druga izabrana ili postavljena lica), najpre iz Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ), Žandarmerije (Ž), kao i pripadnike Jedinice

koji su pripadnici policijskih i bezbednosnih službi i štite samo određene ličnosti i objekte, privatni telohranitelji na komercijalnoj osnovi štite i čuvaju svakog ko ima potrebu i sredstva da u skladu sa ugovorom⁵ takvu uslugu plati. Oni su zaposleni kod pravnog lica ili kod preduzetnika, koji su registrovani za usluge privatnog obezbeđenja. Još uvek je prisutan termin koji je u širokoj upotrebi – agencije za fizičko-tehničko obezbeđenje (FTO). Dakle, uglavnom su privatni preduzetnici, ali su ponekad i „slobodni strelci“⁶. Oni nemaju status ovlašćenog službenog lica a vatreno oružje mogu nositi i upotrebiti samo u skladu sa važećim propisima, kao i svaki drugi građanin, u slučaju krajnje nužde ili nužne odbrane⁷.

Poslove neposredne fizičke zaštite tj. ličnog obezbeđenja⁸ telohranitelji mogu da obavljaju na osnovu zaključenog pismenog ugo-

za obezbeđenje određenih ličnosti i objekata (JOLO), kao i iz Uprave kriminalističke policije u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Obuka i kondiciranje se sprovodi na poligonima i u nastavnim centrima MUP-a.

⁵ Ugovor je osnovni pravni okvir, odnosno pisani sporazum između dve strane (pravno lice, preduzetnik ili fizičko lice, s jedne strane, i korisnik usluga, s druge strane), na osnovu kojeg se pružaju usluge obezbeđenja i uz pisano obaveštenje dostavlja se mesnoj nadležnoj policijskoj upravi (Zakon o privatnom obezbeđenju, članovi 19 i 20).

⁶ Zakon o klasifikaciji delatnosti u bivšoj SR Jugoslaviji, iz 1996. godine, šifra 7600, jedan je od pravnih osnova za rad firmi, odnosno pravnih lica za delatnost fizičko-tehničkog obezbeđenja u Srbiji. Pomenuta delatnost obuhvatala je obavljanje, između ostalog, i sledećih poslova: čuvanje i nadgledanje stambenih zgrada, kancelarija, hotela, fabrika, gradilišta, davanja saveta o zaštiti i bezbednosti, transport dragocenosti, telesna zaštita i drugo.

⁷ Krivični zakonik Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ broj 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013., članovi 19 i 20.

⁸ Fizička zaštita lica i imovine, obavlja se prvenstveno ličnim prisustvom i neposrednom aktivnošću službenika obezbeđenja u određenom prostoru i vremenu. Poslovi se mogu vršiti samo unutar štićenog objekta ili do granice štićenog prostora. Izuzetno, poslovi fizičke zaštite lica (*lično obezbeđenje*) mogu se vršiti na javnom mestu i u neposrednoj blizini lica koje se obezbeđuje, na **predlog** organa državne uprave, organa jedinice lokalne samouprave, organizacija ili udruženja i fizičkih lica i uz saglasnost MUP-a.

Predlog mora da sadrži **plan obezbeđenja**, sa naznakom broja angažovanih službenika obezbeđenja, vrstu i količinu oružja i opreme, lokaciju objekta, vozila i predviđene trase kretanja. Predlog za saglasnost podnosi se policijskoj upravi, nadležnoj po mestu gde će se vršiti obezbeđenje, najkasnije **tri dana** pre početka obezbeđenja. **Saglasnost** se izdaje najkasnije 24 časa pre početka obezbeđenja (Zakon o privatnom obezbeđenju, članovi 21, 22).

ra i u skladu sa zahtevima štice ličnosti kao korisnika usluga. Međutim, neke javne ličnosti zahtevaju od telohranitelja da obavljaju i druge poslove tj. da rade nešto što nije u skladu sa standardima⁹, a može da utiče na njihovu budnost i efikasnost zaštite.

2. Opšti i posebni uslovi za obavljanje poslova telohranitelja

Za zasnivanje radnog odnosa, odnosno za obavljanje poslova privatnog obezbeđenja potrebno je da fizička lica ispunjavaju određene uslove, što je sa aspekta prirode ove profesije potpuno opravdano. To se, pre svega, odnosi na dobijanje licence¹⁰ za obavljanje delatnosti tj. obavljanje poslova privatnog obezbeđenja. Za obavljanje poslova fizičke zaštite tj. službenika obezbeđenja sa oružjem, fizičko lice (službenik obezbeđenja) mora da poseduje licencu koju na njegov zahtev može da izda MUP ukoliko ispunjava sledeće uslove:

- *da je državljanin Republike Srbije;*
- *da je punoletno;*
- *da ima najmanje srednju stručnu spremu i*
- *da je prošlo odgovarajuću bezbednosnu proveru.*

Pored ovih uslova neophodno je da je lice psihofizički sposobno za vršenje ovih poslova što dokazuje lekarskim uverenjem nadležne zdravstvene ustanove. Takođe, lice mora biti obučeno za rukovanje vatrenim oružjem, zatim da je savladalo odgovarajuću obuku za vršenje poslova privatnog obezbeđenja i da ima položen stručni ispit u MUP-u. Dokaz o psihofizičkoj sposobnosti za vršenje poslova privatnog obezbeđenja podnosi se jedanput godišnje a pravno lice tj. preduzetnik dostavlja

⁹ Nedavno, poznata estradna ličnost iz Beograda V.A. je izjavila: “Ne plaćam nijedan račun, imam ljude koji to rade za mene. To su moji momci iz obezbeđenja, čovek koji me vozi, ali plaćam još nekoliko pomoćnika, koji imaju razne dužnosti. Svi oni obavljaju stvari koje ne mogu da stignem...”. Izvor: Dnevni list *Informer*, str. 16., od 23. marta 2017. godine (A. Jovanović).

¹⁰ Licenca je rešenje kojim se pravnim licima i preduzetnicima, kao i fizičkim licima koja ispunjavaju propisane zakonske uslove dozvoljava obavljanje delatnosti privatnog obezbeđenja, odnosno vršenje poslova privatnog obezbeđenja na području Republike Srbije. Od 01. januara 2017. godine sva pravna lica i preduzetnici, kao i fizička lica (službenici obezbeđenja) dužni su da imaju položen ispit i dobiti licencu za obavljanje delatnosti i poslova privatnog obezbeđenja (Zakon o privatnom obezbeđenju, članovi 11–18).

MUP-u lekarsko uverenje o godišnjoj proveru psihofizičke sposobnosti za svako fizičko lice kome je izdata licenca. Izuzetno, licu koje ima odgovarajući stepen i vrstu stručnog obrazovanja i najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima ovlašćenog policijskog službenika, bezbedonosno-obaveštajnim poslovima, poslovima profesionalnog pripadnika Vojske Srbije i poslovima izvršenja krivičnih i prekršajnih sankcija izdaje se licenca ukoliko ispunjava prethodne uslove.

U pogledu stručne sprema, za obavljanje poslova pratnje/ličnog obezbeđenja može se zahtevati najmanje srednja stručna sprema, što bi bilo i dovoljno u ovim uslovima te da lice ne bude mlađe od 21 godine. Starosna granica za lica koja podnose zahtev za licencu može biti između 25 i 45 godina, što je dobro rešenje i u mnogim evropskim zemljama. Postojanje bezbednosnih smetnji u pogledu moralnog i radnog lika telohranitelja isključuje prijem i zasnivanje radnog odnosa sa licima koja bi kompromitovala ovu profesiju.

2. 1. Posebne veštine (sposobnosti) za obavljanje poslova telohranitelja

Navedeni uslovi u pogledu ispunjenosti opštih pretpostavki za uspešno obavljanje poslova pratnje (zaštite) visokih državnika tj. VIP lica sasvim su korektni, ali ne i dovoljni. To se mora sagledati i sa drugih aspekata vezanih za ove poslove. Ovom prilikom se moraju imati u vidu i zahtevi usklađeni sa standardima¹¹ koji bi bili neophodni i koji mogu garantovati dobar kvalitet obavljenih poslova. Radi se o sledećim zahtevima:

- odlična psihofizička kondicija;
- dobro poznavanje i obučenosť u rukovanju i gađanju vatrenim oružjem;
- osposobljenost za gašenje požara i položen stručni ispit iz oblasti protivpožarne zaštite;
- osposobljenost za pružanje prve (hitne) medicinske pomoći;
- veštine plivanja i spasavanja davljenika u vodi;

¹¹ Zakon o standardizaciji, Zakon o oružju i municiji, postojeći standardi iz oblasti obezbeđenja – prema katalogu Zavoda za standardizaciju Srbije 13.210 (zaštita od kriminala) i 13.320 (alarmni sistemi i sistemi za upozorenje), PKS, *Program pripreme standarda iz delatnosti privatnog obezbeđenja lica i imovine i samozaštitne delatnosti*, Beograd, maj 2007.

- primena osnovnih procedura u obezbeđenju lica i imovine;
- upravljanje vozilom (B1, B, BE) kategorije u različitim vremenskim uslovima i u specifičnim situacijama u saobraćaju;
- poznavanje određenih (specijalnih) veština iz borilačkih sportova;
- veštine skijanja, preživljavanja i orijentacije u prirodi;
- korišćenje tehničkih uređaja i opreme u radu i
- dobro poznavanje jednog ili više svetskih jezika.

Odlična psihofizička kondicija podrazumeva skup znanja i veština iz oblasti borilačkih sportova, kao što su: džudo, karate, džiu-džicu, aikido, kendo i drugi. Poznavanje i osposobljenost u veštinama samo-odbrane i odbijanja napada na lice ili objekat koji se štiti veoma je značajno jer treba imati u vidu sposobnost telohranitelja da odbije/spreči napad a da to uradi sa najmanje štetnih posledica po zdravlje napadača, čime se i lično izlaže neposrednoj opasnosti. Specijalistička obučenost se ogleda u sposobnosti da savlada i neke prepreke primerene gradskim (urbanim) uslovima, između ostalih: preskakanje zida, savlađivanje kanalizacionih otvora, orijentacija u mračnim prostorima bez osvetljenja, kao i izvlačenje povređenih lica iz vozila (objekta) i druge. Dobro je da telohranitelj poznaje i tehnike plivanja i spasavanja lica iz vode, kao i da bude dobar skijaš. Isto tako veoma je važno da se pravilno (bezbedno) postavi i u određenim situacijama koje predviđa zakon tj. da upotrebi sredstva prinude a posebno vatreno oružje¹², a da to ne bude sa težim ili smrtnim posledicama po napadača, izuzev ako nije moguće uraditi na drugačiji način. Ukoliko dođe do takvih situacija, važno je da odmah može pružiti prvu pomoć¹³ na licu mesta, kako licu koje obezbeđuje, tako i licu koje je povređeno ili sebi (samopomoć). Obučenost u gašenju početnog požara, a u skladu sa nivoom osposobljenosti u odnosu na profesionalnog vatrogasca, garantuje visok kvalitet zaštite i bezbednosnih usluga prevashodno kada se radi o ugrožavanju lica i imovine koju telohranitelji obezbeđuju. Tu se misli na gašenje požara i na vozilu kojim upravlja i u prostorijama gde radi i u drugim situacijama.

¹² Zakon o privatnom obezbeđenju, članovi 51–57.

¹³ Postoji više kurseva za obuku u pružanju prve pomoći, npr. program BLS/AED PROVIDIER COURSE, bez koga nijedan telohranitelj ne može da obavlja posao u svetu FPOS-a. Obuka je u trajanju od 20 časova (3 dana po 7 č. ili 4 dana po 5 č.). Izvor: <http://www.sabvip.org/images/tactical-first-aid-jpg> (pristup 07. marta 2017. godine).

Poznavanje i korišćenje tehničkih uređaja u radu podrazumeva stručnu osposobljenost za korišćenje tehničkih sistema zaštite, kao što su: interni monitoring, protivprovalna i protivpožarna zaštita, u skladu sa potvrdom ovlašćenog servisera. Osposobljenost za rad na računaru sa ECDL sertifikatom (međunarodno priznati sertifikati u više od sto pedeset zemalja), kao i završen osnovni kurs za programe *Windows*, *Word*, *Excel*, *Internet* i *Outlook Express* svrstavaju ovu profesiju u savremene delatnosti koje bez ovih znanja i veština danas jednostavno nisu zamislive. Poslovna korespondencija obuhvata znanja i veštine izrade poslovnih dokumenata (beleške, planovi, izveštaji, prepiske i sl.), kao i izradu prezentacija u *PowerPointu*. Poznavanje tehnika u *AutoCad*, *Photoshop* i drugim programima za zaštitu informacija i podataka garantuju visok stepen zaštite profesionalne, poslovne, službene, vojne i državne tajne, kao i kvalitet pruženih usluga.

Bezbedno upravljanje vozilom u situacijama kada su otežani meteorološki uslovi podrazumeva osposobljenost telohranitelja za upravljanje vozilom po jakoj kiši, na zaleđenom kolovozu, u uslovima slabe vidljivosti i sl. Obezbeđenje lica i vožnja u „escorte“ rasporedu zahtevaju posebnu obučenost za gužve („špicve“) u saobraćaju, kao i za postupanje u slučaju napada na vozilo, odnosno bezbedno „izvlačenje“ vozila iz zone napada.

2.2. Poželjne vrline i kompetentnost telohranitelja

Imajući u vidu složenost, raznovrsnost i težinu (opasnost) pojedinih poslova koje obavljaju telohranitelji neophodno je da se osvrnemo na neke ljudske vrline tj. odlike koje bi trebalo da ima svaki telohranitelj. Pored stručnih i psihofizičkih kvaliteta, oni moraju biti moralno jake ličnosti, hrabri i neustrašivi profesionalci čiste prošlosti (neukaljana biografija) i da uživaju ugled u sredini gde žive i rade. Od telohranitelja se očekuje da brzo reaguje, da se u pratnji (zaštiti) izlaže velikoj opasnosti koja mu ponekad ugrožava i život a mora da obavi poverene poslove i zadatke.

Kao uslov za uspešno obavljanje poslova telohranitelja, mogu se navesti sledeće odlike/vrline: idejno-moralna čvrstina i jaka volja (opredeljenje) za posao; dobro vladanje i lična odricanja; lični kvalite-

ti; hrabrost i neustrašivost; profesionalni odnos; jednakost i nepristranost; vladanje i postupanje u specifičnim situacijama i stalno učenje, stručno usavršavanje i želja za napredovanjem.

Idejno-moralna čvrstina je jedan od prvih uslova za zasnivanje radnog odnosa sa poslodavcem, a jaka volja i opredeljenje za ove poslove podrazumevaju trajnu volju i uverenost da je izabrano pravo zanimanje. Volja i predanost za obavljanje poslova, pored stručnosti i opštih uslova o kojima je bilo reči, garantuju kvalitetno i blagovremeno obavljanje poslova uz podnošenje i težih fizičkih napora, kao i ponašanje i reagovanje u stresnim situacijama.

Dobro vladanje i lična odricanja¹⁴ se reflektuju kroz poštovanje propisa, jer se od telohranitelja očekuje da prvi poštuje propise kada je u pitanju bezbednost lica koje obezbeđuje. Takođe, on mora da ima uredan porodični život, da čuva ugled i dostojanstvo profesije, da izbegava druženje sa licima iz poročnih sredina, da je umeren i skroman u ličnim zahtevima, da se u svakoj prilici ponaša predusretljivo i učtivo kako prema strankama, tako i prema ostalim građanima. Lični kvaliteti krasi svakog telohranitelja (službenika obezbeđenja) i odvajaju ovu profesiju od drugih profesija, posebno: poštenje, istinoljubivost, pravdoljubivost, tačnost, objektivnost, želja da se pomogne drugom u nevolji, emocionalna stabilnost i druge osobine (Rot, 1994: 47). Današnji zahtevi za ovakvim službenicima su veoma aktuelni jer priroda i karakter ovih poslova to jednostavno zahtevaju. Činjenica je da ne postoji idealan tip ličnosti, ali izborom i selekcijom između više kandidata uz primenu relevantnih metoda i testova mogu da se izaberu najbolji. Hrabrost i neustrašivost su vrline koje posebno odlikuju telohranitelja i čine ga spretnim da brzo reaguje i procenjuje bezbednosnu situaciju, da to čini zdravorazumski tj. da preduzme najadekvatniju radnju u datoj situaciji a da ne ugrozi sebe ili lice koje obezbeđuje. Ovde treba imati u vidu i potrebu da preduzme nekad veoma rizičnu (opasnu) radnju, a da se ne uplaši ili, još gore, da ne pobjegne sa mesta događaja, što bi bilo neprofesionalno.

¹⁴ Sve pomenute vrline za policajca mogu se adekvatno odnositi i na telohranitelja. Navedeno prema: Dinić, B. *Oblici delatnosti i način postupanja pripadnika milicije u vršenju službe*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 1981. str. 26.

U obavljanju poslova fizičke zaštite telohranitelj mora da ispoljava maksimalan profesionalizam, da dobro poznaje svoja prava, dužnosti i ovlašćenja, primenjuje opšta načela u radu, na prvom mestu zakonitost, objektivnost, poverenje, etičnost, ekonomičnost i dr. To će doprineti blagovremenom i kvalitetnom obavljanju poslova.

Jednakost i nepristrasnost u postupanju ogledaju se u pravičnom i objektivnom odnosu prema svim građanima, ali i kršiteljima zakona, bez obzira o kojim licima je reč. Poštovanje propisa i bezbednost lica za telohranitelja su osnovna „linija vodilja“ u postupanju. Vladanje i postupanje u specifičnim situacijama zahtevaju od telohranitelja da obazrivo i budno prati pojave i događaje, da se pravilno postavi i, ako je u prilici, da sam donese odluku i to u skladu sa pravilima i naloženim uputstvima od strane nadležnog rukovodioca. Nisu primerene situacije ukoliko bi telohranitelj za svaku sitnicu tražio mišljenje, jer tako ništa ne bi samostalno uradio.

Stalno učenje, usavršavanje i kondiciranje (vežbanje) za uspešno obavljanje poslova su značajni preduslovi da telohranitelj bude pravi profesionalac. Želja za napredovanjem podrazumeva motovisanost da postigne dobre rezultate, da se ističe u grupi (timu za obezbeđenje), da bude primer drugima, ali da to bude zasnovano na realnim činjenicama tj. na rezultatima rada i sticanju odgovarajuće stručne spreme na adekvatnim visokim školama ili fakultetima¹⁵. Odnos prema strankama i građanima i razvijanje dobrih (službenih) odnosa su takođe značajni a proizilaze iz normativnih i etičkih pravila rada i čine sastavni deo ovih razmatranja. Radi se o važnim (spoljašnjim ili ličnim) manifestacijama u radu telohranitelja, a naročito su značajni: uredno i pristojno odevanje, ophođenje, upotreba reči, glas, učtivost, lične navike, izraz lica, hladnokrvnost i druge, o čemu ovom prilikom neće biti posebnih razmatranja.

¹⁵ U Republici Srbiji je akreditovano više fakulteta i visokih škola bezbednosnog usmerenja gde se izučavaju nastavne oblasti (studijski programi, moduli, specijalističke studije) primereni poslovima obezbeđenja i zaštite lica i imovine npr. Fakultet bezbednosti u Beogradu, Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu, Pravni fakultet u Novom Sadu i Kragujevcu (smer unutrašnjih poslova), Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić u Novom Sadu (studijski program Bezbednost i kriminalistika) i dr.

2.3. Poželjne vrline rukovodioca – šefa tima telohranitelja

Profesionalna kompetentnost i rukovodilačke sposobnosti u sistemu zaštite lica i imovine mogu se sagledati sa više aspekata. Profesionalnu kompetentnost čine: funkcija radnog mesta; sposobnost opšteg upravljanja; specifičnost radnog mesta i potrebne određene specijalnosti. Za svaki od ovih elemenata potrebni su određeni obrasci, procedure i instrumenti za procenjivanje. Rukovodilačke sposobnosti se analiziraju u pogledu: planiranja; organizovanja, kontrole, rešavanja problema; inicijative; donošenja odluka/naređenja; vođstva; upravljanja ljudskim resursima i dr. (Čukić, 2004: 80). Ovom prilikom se neće ulaziti u detaljnije analize i razmatranja navedenih aspekata radne i profesionalne kompetentnosti i rukovodilačkih sposobnosti, već će se pažnja zadržati samo na poželjnim vrlinama tj. osobinama rukovodioca grupe – šefa tima telohranitelja. To su sledeće sposobnosti i vrline: inteligencija; samopouzdanje; dobro rasuđivanje; zdrav razum; pozitivan karakter; hrabrost; inspirativnost; prilagodljivost i snalažljivost u promeni situacije; okrenutost naučnom razmišljanju; dovitljivost; smelost duha; dinamičnost; orijentisanost prema cilju i rezultatima; zainteresovanost za probleme zaposlenih; komunikativnost; ambicioznost, želja za napredovanjem i druge.

Inteligencija je urođena sposobnost pravilnog razumevanja stvari i pojava u životu u svetu ili sposobnost shvatanja i poimanja. Inteligencija se može posmatrati u odnosu na različite aspekte i manifestovanja a definiše se kroz sposobnost učenja, rešavanja problema, prilagođavanje i snalaženje u novim situacijama, sposobnost korišćenja starog iskustva u novim situacijama (Đurić, 2008: 84). Samopouzdanje se ogleda u osećaju sigurnosti i ličnog uverenja da može izvršiti sve planirane poslove i da je omiljen u sredini u kojoj radi. Suprotnost tome je nesigurnost, osećanje inferiornosti, što se negativno manifestuje na telohranitelja i njegovo okruženje (Rot, 1994: 50). Dobro rasuđivanje i zdrav razum ogledaju se u sklonosti da o događajima i svim problemima na koje nailazi dobro promisli, odnosno prosuđivanje bezbednosnih pojava i događaja u logičnom, hladnom i proračunatom odnosu. Ovo se može posmatrati i kao sposobnost rukovodioca da realno procenjuje bezbednosnu situaciju i preduzme adekvatne mere (odredi najsposob-

nije izvršioce i da im dovoljno vremena, upozori na moguće posledice, obezbedi potrebna sredstva za obavljanje složenog zadatka). Pozitivan karakter se manifestuje kao doslednost, stalnost, nezavisnost, obazrivost i istrajnost prema drugima, odnosno pažljiv odnos prema zaposlenima, što unosi vedrinu i prijatnu atmosferu u radno okruženje. Ovaj karakter se ispoljava i u načinu ponašanja, čvrstini, jačini duše, naravi, odnosno u ličnosti sa dobrim osobinama duše i srca.

Hrabrost s pravom ne ističemo na prvo mesto iako se radi o veoma važnoj vrlini. Ovde se misli na sposobnost da u veoma kritičnim (opasnim) situacijama rukovodilac reaguje tako da brzo savlada lični strah od posledica, odnosno nemogućnosti da se izađe i složene situacije a da ne bude težih posledica kako po njega lično, tako i po zaposlene. Pri tome je veoma bitno da sve to uradi a da se ne primeti manifestovanje straha koji je logičan i postojan. Inspirativnost, dovtljivost i smelost duha su vrline koje treba da krasi svakog rukovodioca. Ogladaju se u nadahnutosti, podstrekivanju, podsticanju i oduševljavanju, navođenju na misao, kao i unošenju zdrave (vedre) radne atmosfere u kolektiv, odnosno u sredinu u kojoj živi i radi. Prilagodljivost i snalažljivost u promeni situacije ogledaju se u ulaganju posebnih napora rukovodioca i preduzimanju dodatnih radnji i postupaka u savladavanju smetnji koje ometaju izvršenje posla ili zadatka. Nailazak na teže prepreke, odnosno smetnje u realizovanju poslova može objektivno izazvati frustracije (Rot, 1994: 42).

Dinamičnost se zasniva na sposobnosti rukovodioca, koji ima snage i energije, da deluje sopstvenom unutrašnjom motivacijom i živom akcijom, koji je stalno u pokretu. Svaku aktivnost usmerava planski i organizovano, odnosno orijentisan je prema ciljevima i rezultatima rada, čak, i kada ima prepreka u radu detaljno ih analizira i uporno savlađuje. Poseban segment u ovom razmatranju čini sposobnost rukovodioca da procenjuje radnu uspešnost u odnosu na postavljene ciljeve (Čukić, 2004: 80).

Komunikativnost je osobina poželjna za svako lice koje obavlja bilo kakve poslove u vezi sa stankama – građanima. Ogleda se u jasnom i lakom prenošenju informacija ili saopštenja. Rado se iskazuje sopstveno mišljenje, osoba je komunikativna i pristupačna, vešta u sporazumevanju sa ljudima. Zainteresovanost za probleme članova tima ogleda se

u brizi šefa tima i ukazivanju pažnje saradnicima (zaposlenima i potčinjenima) da uviđa njihove probleme, čak i onda kada ih nisu iskazali. To je posebno značajno kada su u pitanju mladi i neiskusni službenici obezbeđenja. Ambicioznost i želja za napredovanjem u službi (zdravi karijerizam) ispoljavaju se kroz težnju, stremljenje ka boljem i kvalitetnijem obavljanju poslova. Zatim, stalno učenje i praćenje novih metoda i postupaka, kao i usavršavanje stilova i metoda timskog rada i rukovođenja u bezbednosno složenim uslovima doprineće bržem i efikasnijem rešavanju kriznih situacija, što je sa aspekta lične bezbednosti veoma značajno.

3. Obuka za poslove telohranitelja

Poznato je da u Republici Srbiji još uvek ne postoje specijalizovane škole ili obrazovne ustanove za obuku telohranitelja. Najpre kroz selekciju treba izabrati kandidate koji svojim psihofizičkim i drugim ličnim kvalitetima (o čemu je već bilo reči) mogu odgovoriti potrebama ove profesije.

Permanentna edukacija treba da obuhvati stalno praćenje i izučavanje teorijskih sadržaja bezbednosne problematike. Praktična obuka¹⁶ treba da se sprovodi putem stručnih kurseva, seminara, vežbi, kao i osposobljavanja i usavršavanja na rukovodećem i operativno-izvršnom nivou (šefovi tima za obezbeđenje), uz praćenje, ocenjivanje i evaluaciju stečenih znanja i veština. Konkretni sadržaji edukacije u tom smislu mogu da se odnose na sledeće oblasti: metodologiju delovanja terorističkih grupa i organizacija, metodiku postupanja u ekstremnim situacijama, poznavanje boričkih veština, vežbe gađanja iz vatrenog oružja u svim stavovima, učenje stranih jezika, upoznavanje tehničkih sredstava i rukovanje istim, poznavanje najsavremenijih metoda za sanitarnu i biološko-hemijsku kontrolu hrane i pića, poznavanje savremenih standarda i metodologije rada specijalizovanih službi drugih država u obavljanju navedenih poslova, znanja potrebna za organizaciju, pro-

¹⁶ Srpska asocijacija telohranitelja (S.A.B) u Republici Srbiji nudi različite programe osposobljavanja prema standardima Svetske federacije, koji su prisutni u oko 40 zemalja. Program obuhvata: obuku za blisku zaštitu, samoodbranu za žene, uniformisanu zaštitu, bezbednu vožnju, obuku sa vatrenim oružjem, zaštitu putem CCTV-a, ALARM MONITORINGA, kao i druge modifikovane kurseve u trajanju od dva do devet dana. Izvor: [http:// www.sabvip.org/index/html](http://www.sabvip.org/index/html) (pristup, 03. marta 2017. godine).

cenu, timski rad, komunikaciju sa neposrednim i širim okruženjem, poznavanje nacionalnih propisa i međunarodnih konvencija, sporazuma i drugih propisa vezanih za ovu oblast.

Obuka telohranitelja je od prevashodnog značaja, kao i vreme posvećeno da se zaista usvoje neophodne veštine i znanja, što je i definisano određenim nivoima obuke: prvo osnovna obuka, potom sledi drugi, viši nivo i treći, specijalistički nivo. Sama obuka zavisi od mesta koje telohranitelj ima u timu za obezbeđenje, u smislu da li je lični pratilac štice ličnosti, vozač, član tima za obezbeđenje, šef tima i sl. Osnovna obuka obuhvata opšte teme u skladu sa Programom¹⁷, dok bi viši nivo obuke bio posvećen timskom radu i uvežbavanju pojedinaca i grupe u taktičkim pravilima odbijanja napada na lice ili vozilo ili objekat koji se štiti, upotrebi vatrenog oružja u svim bezbednosnim pozicijama, izvlačenju povređenog lica, spasavanju u požaru i sl. Specijalistička obuka može da obuhvati taktiku odbijanja terorističkih napada, rešavanje talačkih situacija, postupke pri bačenoj eksplozivnoj napravi, upotrebu hemijskih sredstava ili drugih opasnih sredstava za napad i povređivanje. Činjenica je da se telohranitelj postaje vremenom (opredeljenje, obuka i iskustvo u poslovima obezbeđenja). Zbog toga je u njegovoj radnoj i stručnoj biografiji poželjna kombinacija multidisciplinarnih teorijskih znanja i specijalizovanih veština i sposobnosti.

4. Pravila poslovne etike¹⁸

U obavljanju poslova zaštite telohranitelji se moraju pridržavati osnovnih načela profesije, a naročito poštovati sve norme zakonitog, pravičnog, humanog i nepristrasnog odnosa prema svim građanima. Za pripadnike policije (policijske službenike) propisane su brojne zakonske norme, pravilnici, uputstva, kao i pravila policijske etike od strane Vlade Republike Srbije. Međutim, na postupanje privatnih telohranitelja odnosi se mali broj zakonskih normi¹⁹. I pored toga treba imati u vidu da

¹⁷ Pravilnik o programima i načinu sprovođenja obuke za vršenje poslova privatnog obezbeđenja, „Službeni glasnik RS“ br. 117/2014 (član 10, prilog II).

¹⁸ Privredna komora Srbije (PKS), Beograd, Udruženje za privatno obezbeđenje, Odbor Udruženja, *Kodeks profesionalne etike privatnog obezbeđenja*, br. 34, od 23. 12. 2010. godine.

¹⁹ Zakon o privatnom obezbeđenju (čl. 56–64) obavezuje službenike obezbeđenja

postoje određena pravila ponašanja i rada kojih se moraju pridržavati i privatni telohranitelji (službenici obezbeđenja). Odbor Udruženja za fizičko-tehničko obezbeđenje Privredne komore Srbije (PKS) doneo je Odluku o pravilima poslovne etike za sva lica koja se bave obezbeđivanjem lica i imovine na području Republike Srbije. U osnovnim načelima i principima je propisana obaveza da pravila poštuju „svi subjekti, sva pravna i fizička lica, kojima je priznat status člana u Udruženju“, što se odnosi i na Grupaciju za fizičko obezbeđenje u okviru Udruženja (osnovna načela, I i II deo).

Pripadnici privatnog obezbeđenja i telohranitelji u radu se posebno obavezuju na poštovanje sledećih principa i standarda: politika delovanja udruženja i poslovne komunikacije; poštovanje dobrih poslovnih običaja; čuvanje časti i ugleda Udruženja; stručno usavršavanje i ujednačavanje prakse postupanja (III, IV i V deo).

Međusobni odnosi članova udruženja se zasnivaju na: poštovanju zakona; zabrani nelojalne konkurencije; zabrani širenja neistinitih informacija; stalnoj saradnji, razmeni iskustava i unapređenju profesionalne struke, kao i obuci (VI, VII i VIII deo). Odnos prema drugim privrednim subjektima i korisnicima usluga zasniva se na: poštovanju i pridržavanju ugovornih obaveza; ustanovljavanju profesionalnih standarda; kvalitetu i ekonomskim interesima obavljenih poslova; zaštiti životne sredine i bezbednosti ljudi i imovine (IX, X, XI). Navedena pravila predviđaju i odgovornost, odnosno posledice za njihovo nepoštovanje (Sud časti PKS).

Umesto zaključka

Aktuelnost ove problematike i procesi tranzicije u Republici Srbiji, posebno u oblasti bezbednosti i privatizacije, svakako će uticati na povećano interesovanje i sve veće zahteve za angažovanjem telohranitelja i sličnih agencija na obezbeđivanju menadžera, državnih rukovodilaca ili VIP ličnosti. Takve poslove mogu obavljati samo oni telohranitelji koji poseduju visoka stručna znanja, veštine i sposobnosti tako da

da postupaju zakonito, humano i na način da čuvaju dostojanstvo, čast i ugled, kao i garantovana ljudska prava svakog lica prema kome primenjuju ovlašćenja, odnosno sredstva prinude.

mogu odgovoriti svim pretnjama i izazovima. Selekciju i odabir kandidata koji žele da se bave ovom profesijom potrebno je vršiti uzimajući u obzir sve navedene uslove i primenjujući relevantne testove i metode provere njihovih psihofizičkih i moralnih kvaliteta. Pri tom treba uvek imati u vidu povećanu opasnost i rizike složene bezbednosne situacije u kojima se mogu naći i štićene ličnosti i njihovi telohranitelji.

Literatura

- Bošković, M. (2006), *Osnovi detektivske delatnosti*, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad.
- Dinić, B. (1981), *Oblici delatnosti i način postupanja pripadnika milicije u vršenju službe*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd.
- Daničić, M., Pilipović, V. (2013), *Sistem zaštite lica i objekata*, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad.
- Đurić, Đ. (2008), *Psihologija i obrazovanje*, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad.
- Kešetović, Ž. (2007), *Partnerstvo policije i privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*, zbornik radova „Privatna bezbednost u BiH i Republici Srpskoj“, Fakultet za bezbednost i zaštitu, Banja Luka, str. 117–129.
- Minnaar, A., *Private-Public Partnerships: Private Security, Crime Prevention and Policing in South Africa*, Acta Crimonologica, 18 (12) 2005. South Africa.
- Pajković, D. (2003), *Obezbeđenje određenih ličnosti i objekata*, MUP Republike Srbije, Beograd.
- Pilipović, V. (2011–2016), Autorizovana predavanja na predmetu Sistem zaštite lica i objekata, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad.
- Rot, N. (1994), *Psihologija ličnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Čukić, B. (2004), *Psihologija rada – usklađivanje čoveka i posla*, Fakultet za industrijski menadžment, Kruševac.
- Krivični zakonik Republike Srbije*, „Službeni glasnik RS“ br. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013.
- Pravilnik o programima i načinu sprovođenja obuke za vršenje poslova privatnog obezbeđenja*, „Službeni glasnik RS“ br. 111/2014.
- Zakon o privatnom obezbeđenju*, „Službeni glasnik RS“ br. 104/2013.
- Zakon o detektivskoj delatnosti*, „Službeni glasnik RS“ br. 104/2013.
- [http:// www.sabvip.org/images/tactical-first-aid-jpg](http://www.sabvip.org/images/tactical-first-aid-jpg)
- <http://www.asadria.com/index.php/articles/category-list/iframe-wrapper/magazin/asadria/arhiva-izdanja-as>
- [http:// www.sabvip.org/index/html](http://www.sabvip.org/index/html)
- [http:// www.pks.rs](http://www.pks.rs)